

*Оніщук Л.М., кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ НА ЗАСАДАХ ДУХОВНОСТІ

Навчання і виховання майбутніх фахівців сфери фізичної культури та спорту на засадах духовності відбувається у декількох напрямках. Перш за все, цей процес відбувається під час набуття психолого-педагогічних компетентностей при вивченні освітніх компонентів Освітньо-професійної програми «Фізична культура і спорт». По-друге, під час виховних, спортивно-масових заходів, де активно набуваються комунікативні навички. І, по-третє, під час участі у спортивних секціях університету або ДЮСШ, спортивного клубу за обраним видом спорту.

Психолого-педагогічної компетентності майбутніх тренерів – студентів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» базуються на чіткому розумінні завдань, які суспільство висуває до фахівців сфери фізичної культури та спорту. В умовах сьогодення вони повинні не лише здійснювати спортивну підготовку підростаючого покоління, але і всебічно розвивати особистість своїх вихованців. Це завдання можна виконати лише в тому разі, коли тренер сам є всебічно розвиненою особистістю.

Всі розуміють, що не кожен спортсмен здатен досягти високих спортивних результатів, але кожна дитина повинна вирости свідомою, патріотичною, всебічно-розвиненою особистістю. Домінантною є роль спортивних наставників – тренерів, вплив яких на дитину в майбутньому обумовлює її подальший життєвий шлях.

Досягнення спортивних вершин вихованців ДЮСШ різних типів залежать від декількох факторів. Важливе місце серед них займає професійна майстерність тренера. Вона складається із фахових знань, умінь і навичок, морально-вольових якостей особистості тренера, його емпатії, толерантності, комунікативних здібностей, які у значній мірі обумовлюють ефективність психолого-педагогічних впливів на вихованців.

Для тренера важливо бути гарним психологом, адже, сучасний стан забезпечення психологами у спорті не відповідає рівню потреб. У ДЮСШ на сьогодні відсутні штатні психологи, тому ці функції частково повинен виконувати тренер. Для якісного виконання майбутніх професійних завдань студенти повинні розумітись на психолого-педагогічних

процесах і явищах, заздалегідь готуватись до реалізації цих завдань. В цій діяльності можна виділити декілька векторів:

- Формування впливів на психологічну підготовку спортсмена, зокрема й до змагальної діяльності, формуються засади психомоторної майстерності (розрізняють загальну і спеціальну психологічну підготовку).

- Формування впливів на психологічну ситуацію у спортивному колективі, де розглядається, формується психологія спортивного колективу, психологічний клімат спортивної команди.

- Самоаналіз та самоактуалізація особистості тренера.

В умовах сьогодення слід зазначити роль психології фізичного виховання та спорту, з використанням кращих практик якої можна суттєво покращувати спортивні результати.

Для цього кожен фахівець фізичної культури і спорту повинен здійснювати:

- вивчення психологічних закономірностей формування у спортсменів і команд спортивної майстерності і якостей, необхідних для участі в змаганнях;

- розробку психологічно обґрунтованих комплексних методів тренування та підготовки до змагань.

Варто зазначити, що тренер, учитель фізичної культури, викладач фізичного виховання є перш за все педагогом, який покликаний вирішувати завдання, пов'язані з усестороннім розвитком особистості вихованців. Виховні функції такого фахівця не обмежуються лише керівництвом фізкультурною освітою і розвитком рухових здібностей.

Аксіомою є те, що для успішного здійснення процесів виховання, навчання і розвитку, тренеру необхідно мати знання соціально-обумовлених риси людини та властивостей особистості. В умовах сфери фізичної культури і спорту такі педагогічні процеси мають свої особливості.

Відмітимо основні функції тренера, як керівника спортивної команди або групи:

- *адміністративно-організаційні*, з дотриманням офіційно встановлених прав та обов'язків тренер спрямовує та узагальнює індивідуальні дії всіх учасників спортивної команди, групи;

- *стратегічні*, які реалізуються постановкою цілей, визначенням методів та засобів їх досягнення. Результати високих спортивних досягнень забезпечить творчий підхід до спортивної діяльності, здатність генерувати нові ідеї та впроваджувати їх в систему підготовки

спортсменів, прогнозувати кінцевий результат досягнення кожного спортсмена команди, оперативно сприймати значні обсяги інформації та засвоювати новітні технології;

– *планування*, визначення загальних та конкретних завдань, часові межі їх поетапної реалізації та засоби досягнення;

– *експертно-консультативні*, процес діяльності у групі передбачає виконання тренером як керівником команди компетентності фахівця, авторитетність якої передбачає достовірність інформації, яка від нього надходить;

– *комунікативні*, визначають тренера як джерело різноманітної інформації та ефективного спілкування на всіх професійних рівнях;

– *виховні*, тренер повсякчас забезпечує виховний вплив разом з іншими функціями, бере участь у формуванні та закріпленні позитивних особистісних якостей спортсменів – учасників спортивної команди і тренерського складу;

– *психотерапевтичні*, аналіз та врахування емоційного стану учасників спортивної команди, усунення конфліктних та стресових станів в її життєдіяльності та підтримання сприятливого психологічного клімату;

– *представницькі*, ефективний зв'язок із зовнішнім соціальним середовищем (представниками інших спортивних установ і організацій, клубів, команд, керівниками, суддями тощо).

Чільне місце у діяльності будь-якого тренера відводиться педагогічним та психологічним здібностям та умінням. Педагогічні аспекти включають в себе:

– *перцептивні здібності*, педагогічна спостережливість, яка дає уяву про внутрішній світ спортсмена; дозволяє розуміти його стан, бачити зміни його характеру, корегувати негативні прояви та розвивати позитивні риси в процесі виховних впливів;

– *конструктивні здібності*, дозволяють успішно проектувати та формувати особистість в групі спортсменів, завдяки чому тренер може прогнозувати досягнення своїх вихованців та передбачати зміни в їхній поведінці в конкретних педагогічних ситуаціях;

– *дидактичні здібності*, забезпечують ефективне викладання необхідних знань, з комплексним урахуванням рівня розвитку спортсменів, напрямів стимулювання їх самостійності, уваги, вольових якостей;

– *комунікативні здібності*, допомагають під час спілкування ефективно виконувати функції: *інформативну* (передача та отримання інформації); *пізнавальну* (здійснювати пошук необхідної інформації для професійної діяльності); *управлінську* (вміння впливати на

підлеглих); *розвиваючу* (вплив на виховання у спортсменів, тренерів необхідних професійних та особистісних якостей) і *емоційну* (обмін емоціями, делегування психологічних станів тощо);

– *організаторські здібності*, спрямовані забезпечити необхідні складові життєдіяльності спортсменів, умов їх тренувань, змагань і відпочинку, вдосконаленні техніко-тактичних якостей, підтриманні позитивної психологічної атмосфери в команді, організації роботи всіх служб, що супроводжують діяльність команди);

– *спеціальні здібності*, такі, як талановитість, вміння утверджувати та підтримувати авторитет, дотримання педагогічного такту, готовність до різних ситуативних викликів, наявність оптимізму та доброго гумору, необхідні психомоторні здібності, пов'язані з рівнем психофізичного здоров'я тренера, та гностичні здібності, що визначають здатність тренера до самовдосконалення, його вміння аналізувати явища та ситуації.

Ефективність процесу впливу на спортсмена обумовлюється успішною взаємодією, *взаємо пізнанням*, спільною діяльністю та вкладом тренера в життєдіяльність, особистісне та спортивне становлення кожного спортсмена.

Враховуючи вище викладене, можна зазначити, що усі професійно необхідні вміння і навички студенти набувають у процесі духовно-інтелектуального навчання і виховання. Основне завдання закладу вищої освіти – створити таке студентсько центристське освітнє середовище, яке надає можливість особистісного зростання для кожного учасника освітнього процесу. Успішний тренер, здатний до самореалізації, самовдосконалення та всебічно розвинений виховуватиме відповідні якості і в своїх вихованцях.

Список використаних джерел:

1. Іваній І. В. (2016) Психологія фізичного виховання та спорту : навчально-методичний посібник / І. В. Іваній, В. М. Сергієнко. – Суми: ФОП Цьома С.П., 2016. – 204 с.
2. Оніщук Л.М. (2021) Педагогічні аспекти управління у сфері фізичної культури та спорту. Трансформації вищої педагогічної світи і український контекст». Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференція з міжнародною участю. 16–17 листопада 2021 року. Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 2021 – С. 123-127.
3. Рибалко Л.М., Оніщук Л.М. (2021) Підготовка майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до самостійної організації навчально-тренувального процесу//Монографія. Моделювання компетентісної професійної освіти в контексті Євроінтеграції. Дніпро 2021. С.276-289.